

Pe șantierul
noului
Teatru
Național, 1969

tele acestea, o dovedește prezența Silviei Dumitrescu-Timică pe scena Teatrului „Nottara” în fenomenul care se numește Micul infern. Venerabila actriță, din aceeași generație cu Calboreanu, e un exemplu grăitor despre justetea legiferării din trecut a dreptului marilor actori de a face parte „pe viață” din cadrele Teatrelor Naționale. Deși, din păcate, tradiția s-a pierdut, Teatrul „Nottara” a găsit cu cale, spre cinstea sa, să nu-i răpească admirabilele veterane — și nici publicului — bucuria luminilor rampei. Iată de ce, acum, cînd glasul lui Calboreanu mai poate fi auzit doar prin intermediul „Fonotecii de aur” a Radioului, mă urmărește obsesiv acel „sînt bolnav de urît!”. Și mă gîndesc ce binefacere ar fi fost, și pentru el și pentru spectatori, dacă măcar o parte din ultimii săi ani nu i-ar fi pierdut „în tăcerea camerei” sale!

În așteptarea monografiei

George Calboreanu nu vorbea despre sine. Cîndva, I. Massoff l-a convins cu greu să destăinuie fapte de viață în ziarul **Rampa**. A făcut-o indiferent la precizia documentară. Mai ales tinerețea și-o dorea așezată „sub pecetea tainei”. Răzbișe de jos, ca un personaj gorkian. Prin anii '50, pe o „fișă de cadre”, a declarat — în gustul vremii — că nu are nici un fel de studii.

După reluarea, în 1956, a **Apusului de soare**, s-a petrecut un fapt fără precedent în istoria teatrului nostru. G. Calboreanu a devenit actorul unui singur rol. Oricare altă întrupare scenică a fost raportată la covârșitoarea creație. În tot ce s-a scris despre el, din 1956 încoace, s-a fixat efigia voievodală a partiturii moștenite de la Nottara. Despre acest actor clasic, interpret a 343 de roluri

pe scena națională (cifra îi aparține), nu avem nici un studiu fundamental. Cîți mai știu azi că G. Calboreanu a interpretat marele repertoriu, de la Sofocle la Ibsen și Pirandello, de la Shakespeare la Caragiale? Tudor Mușatescu, G. Ciprian, Mircea Ștefănescu, V. Eftimiu îi datorează și lui capitolele din istoria artei noastre scenice. **Colata de foc** a lui Davidoglu nu poate fi așezată în viața teatrului contemporan fără el.

Pînă și trecerea în neființă se petrece în jurul datei aniversare a evenimentului care i-a pecetluit destinul: acum 50 de ani, în 1936, la 12 septembrie, purta înțiași dată hlamida „sfîntului de la Putna”.

Ca să avem măsura exactă a forței lui scenice — printre cele mai copleșitoare din cîte s-au manifestat sub reflectoarele teatrului românesc — trebuie să-i cunoaștem viața. Existența acestui creator cere imperios o monografie.

Cu spița urcînd în vechime, G. Calboreanu este fiul plugarului Gheorghe și

Spuneam că-l știu pe George Calboreanu de cînd, elev, îl achemam de la galeria vechiului nostru Teatru Național. A trecut o viață. L-am urmărit premieră după premieră, l-am stimat, am scris despre el nenumărate cronici. M-a iubit părintește. Și chiar dacă-mi exprimam unele rezerve față de anumite interpretări, nu s-a supărat niciodată. Dimpotrivă. Mă căuta „să stăm de vorbă mai cu amănuntul”. L-am admirat și l-am iubit la rindul meu. În 1969, cînd începea construcția noului Teatru Național și meșterul împlinea cincizeci de stagioni, un prieten — reporter fotograf — l-a surprins pe șantier. Scriam atunci într-un articol intitulat: „Inscripție pe o fotografie”: „E în atitudinea marelui actor ceva de stăpîn al impozantului monument național în construcție, sentimentul omului care-și construiește o casă și investește în ea toată averea strînsă o viață întreagă”. Pe bună dreptate a fost distins acest neobosit constructor cu înaltul titlu de „Erou al muncii socialiste”!

Și acum, o ultimă amintire, exemplară pentru relațiile dintre artist și critic. În 1973, îmi apăruse volumul „Teatru politic — politică teatrală”. Cum se obișnuia, la librăria „Mihai Eminescu” de lângă Universitate, editura organizase o „lanșare”. Era pe la șase după-amiiază. Se adunase lume care citise anunțul din vitrină. La un moment dat, își face loc la intrare meșterul. Vine spre mine și mă îmbrățișează. „Treceam pe aici, în drum spre teatru, și am văzut anunțul”. Și, zimbînd: „Am intrat să-mi cumpăr și eu cartea”. Apoi: „Îmi dai voie să spun cîteva cuvinte?” Și continuă: „Dragul meu, ai asistat la multe premii de-ale mele. Am plăcerea să asist astăzi și eu la o premieră de-a duminică. Succes!”.

Îi ofer un volum. Îl ia și scrie cele spuse pe coperta interioară. Apoi mi-l înapoiază, îmbrățișîndu-mă din nou. Și adaugă, respectuos, către public: „Mă scuzați că vă părăsesc, dar am spectacol. Noroc bun!” Iar librăresei: „Te rog să-mi păstrezi și mie un exemplar”.

Îl conduc spre ușă prin poarta deschisă de oamenii care aplaudau. Iese din librărie cu pasul său rar, măsurat, volevodal. Peste o oră, de pe scena Naționalului aveau să tîne, ca o poruncă: „Țineți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci pînă la adînci hătrînețe...”

Acum, cînd revăd scena cu ochii minții, îmi dau seama că, odată cu George Calboreanu, Ștefan cel Mare a născut pentru a doua oară.

Traian ȘELMARU

al țărâncii Ana din comuna Turnișor, de lângă Sibiu. S-a născut la 3 ianuarie 1898. Deslușește slovele în școala primară a satului. Părinții îl țin o vreme la gimnaziul sibian, apoi îl pornesc la București, să-i poarte grija la vreo meserie un unchi ajuns. Trecut-a „în țară” cu acte chezero-crăiești sau prin „vama cucului”? Interpretul ideal al țaranului român (desăvîrșit ca și Iancu Petrescu) a descins în București în straițele de acasă, pierdut pe ulițele „satului mare” care era pe vremea aceea capitala.

Măcar locul uceniciei are un nume sonor: Școala superioară de arte și meserii. Oțelarul Pavel Arjoca din Cetatea de foc avea calificare de... fierar! La forja Arsenalului Armatei, unde este angajat, „bate” o piesă pentru aeroplanul lui Aurel Vlaicu. Era harnic și supus, calități pentru care primește, în urma campaniei militare din 1918, medalia Trecerea Dunării. Intrarea țării în Războiul Integrității îl află mobilizat pe loc, dar, în deruta acelor cumplite zile, scapă trenul evacuării și străbate pe jos drumul refugiuului printre liniile dușmane.

La Iași, în 1917, tînărul lucrător găsește serviciile Arsenalului Armatei evacuate și apucă din nou, voinicește, foalele forței. Ca și Gorki „la stăpîn”, citește mult. În București, deseori urcase la galeria Teatrului Național, fredonase melodiiile lui Leonard la parcul Oteteleșanu... Mirajul scenei îl învăluie... La Iași, ansamblurile reunite de la București, Craiova, Iași dădeau reprezentații pe toate scenele orașului, în toate genurile.

Ajunge în casa marelui profesor al conservatorului local, State Dragomir. Dascălul, bolnav, se hotărăște să deschidă cursurile acasă. „Șaisprezece februarie 1918 e pentru mine începutul unei vieți noi. Începutul adevăratei mele vieți de muncă, de ordine și disciplină, de control asupra mea (...), eu fiind sculptorul propriului meu lut pe care-l modelam de la zi la zi, dîndu-i toate formele unei minți organizate...”. Sînt rînduri din caietul cu însemnări numit **Contribuții la Istoria teatrului românesc contemporan**, conținînd proiectul unei cărți mereu amînate din 1937, anul primelor note.

Ca destui actori de seamă ai moștri,

G. Calboreanu crește ca în poveste: „Eu am făcut conservatorul într-un an și jumătate. Am intrat în februarie 1918 și în iunie același an am luat doi ani. În al doilea an, primăvara anului 1919, State Dragomir mi-a dat absolența de patru ani a Conservatorului de artă dramatică din Iași cu nota 10”. Colegi Costache Antoniu, Ana (Sorana) Topa, Neculai Șubă, Mircea Handoca. Ziarul ieșean **Miscarea** din 29 iunie 1919 înregistrează examenul absolvirii: „Dl. Calboreanu a interpretat cele mai grele roluri, pe Ruy Blas, pe Dragomir, pe Horațiu și altele. Pune multă inimă în jocul său”.

Nici nu se sfârșise bine „producția”, când Ștefan Braborescu, actor și director de scenă la Teatrul Național din Iași, îl angajează pentru un turneu prin Bucovina abia dezrobită, 1919 vara.

Numai la insistențele aceluiași Ștefan Braborescu, poetul Mihail Codreanu, directorul Naționalului, îl angajează pe Calboreanu stagiar în stagiunea 1919–1920. Primul rol — Hebro, din **Fintina Blanduziei**. Și o primă întâlnire cu piesa în care îl va cere autorul, mai târziu, la București, pentru rolul titular, **Vlaicu Vodă**. Deocamdată, rostește tiradele Banului Miked.

În vara anului 1920, actorul ieșean Vlad Ouzinski îl ia cu trupa sa în turneu prin Ardeal. Era un adevărat val de turnee „dincolo”, ansambluri de toată mîna treceau munții. Pentru actorul nostru, morocul s-a înfățișat la Cluj, în persoana lui Zaharia Bărsan, directorul noului Național. Era cunoștință veche. Printre pocale, s-a semnat și angajamentul pentru stagiunea 1920–1921! La Cluj, „Gheorghe Dima, compozitor și directorul Conservatorului, avea un pat în camera în care-și ținea cartofii și ceapa pentru iarnă. Mi l-a pus la dispoziție”.

Dintre rolurile clujene, o primă biruință în biografia artistică: Amos, din piesa **Bujoreștii** de Caton Theodorian. O piesă bine construită, marind cu lirism despre îndrăgiriile genealogice ale vechii boierimi provinciale. Succesul, deplin, determină **Rampa** bucureșteană să consemneze în 7 aprilie 1921: „...a izbutit să-i dea lui Amos o nuanță zguduitoare de omenească, învăluind durerea și zbuciumul său sufletesc într-un zîmbet cald, de resemnare, realizînd una dintre cele mai perfecte creații”.

Cu premiul de creație dat de ministrul artelor, Octavian Goga, actorul pleacă la Viena, de unde ia calea Bucureștilor. Două stagiuni va fi angajatul Companiei Bulandra, pe scena căreia debutează în voiniceasca evocare a lui George Diamanți **Chemarea codrului**, 9 septembrie

1921. Ziarele capitalei sînt plătute impresionate de timbrul inedit al rostirii interpretului „la dl. Calboreanu am remarcat voce sonoră” (**Izbinda**), „...precum și vocea gravă și așezată de care se folosește cu abilitate d. Calboreanu” (**Dimineața**).

Corneille, Ibsen, Molière, Tolstoi... Contactul decisiv cu marele repertoriu.

Popasul la rampa **Teatrului Popular** al Ligii Culturale (1923), cîteva luni, a fost probabil justificat de „cel mai drag rol din cariera mea artistică de pînă acum”, Rodion Romanovici Raskolnikov din **Crimă și pedeapsă**.

La 29 de ani, I. Vasilescu-Valjean îl angajează stagiar la clasa II la Teatrul Național din București. (La acea dată, printre stagiarii gloriosului așezămînt se aflau tinerii N. Bălățeanu, Aura Buzescu, Sonia Cluceru, Ion Fintesteanu, G. Vraca, N. Brancimir, Victoria Mierlescu.) Alături de Romold Bulfinski, Ion Morțun, Ion Manu, Aurel Athanasescu, trebuie să debuteze oficial cu recentul lui succes, Amos Bujoreanu, rol deținut pe prima scenă a țării de Ion Sîrbul.

Maestrul a consemnat solemnă încredințare: „Înainte de-a intra în acest spectacol, Teatrul Național a hotărît să-mi dea cîteva repetiții. Director de scenă la **Bujoreștii** era Paul Gusty. Deci, într-o dimineață, a fost convocat întreg personalul acestei piese. Toată lumea preocupată și serioasă, Gusty știind să impună disciplină și respect. Toți așteptau tăcuți, care-n picioare, care pe scaune, intrarea mea în scenă. De la primele replici m-am impus atenției colegilor mei.

La un moment dat, în plină desfășurare a acțiunii din scenă, Paul Gusty mi-a dat o indicație la care i-am răspuns scurt, dar cuvințios: «știu».

În toată repetiția aceea, Paul Gusty n-a mai zis nimic. Acel «știu», spus de mine fără să mă gîndesc prea mult, m-a costat rezerva lui mulți ani în urmă. Imediat după repetiție, Gusty și-a dat avizul că pot intra imediat în spectacol și la trei zile am fost programat”.

Acea zi a fost 27 ianuarie 1924. Chiar dacă, pînă în 1972 (ultimul rol Boss Finley din **Dulcea pasăre a tinereții** de Tennessee Williams), actorul va juca și pe scenele teatrelor conduse de Maria Filotti, de Dina Cocea, ale teatrelor Municipale, Odeon, Armatei, el n-a părăsit niciodată Teatrul Național.

Cine va scrie despre jumătatea de veac a lui George Calboreanu în Teatrul Național din București va fi constrîns să scrie istoria Teatrului Național din acele arc de timp.

Ionuț NICULESCU